

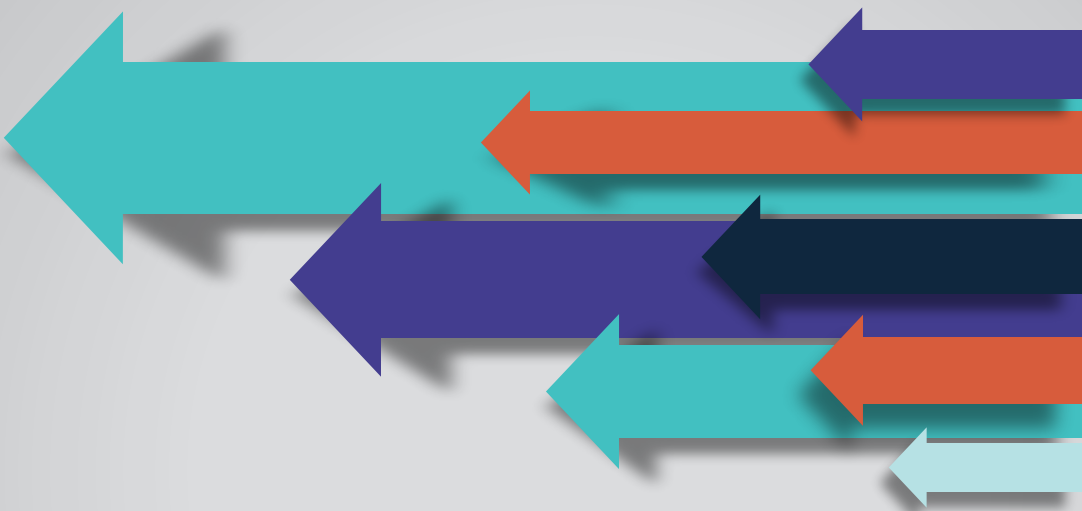
Finansira
Evropska Unija

UNIVERZITET ZA POSLOVNI
INŽENJERING I MENADŽMENT

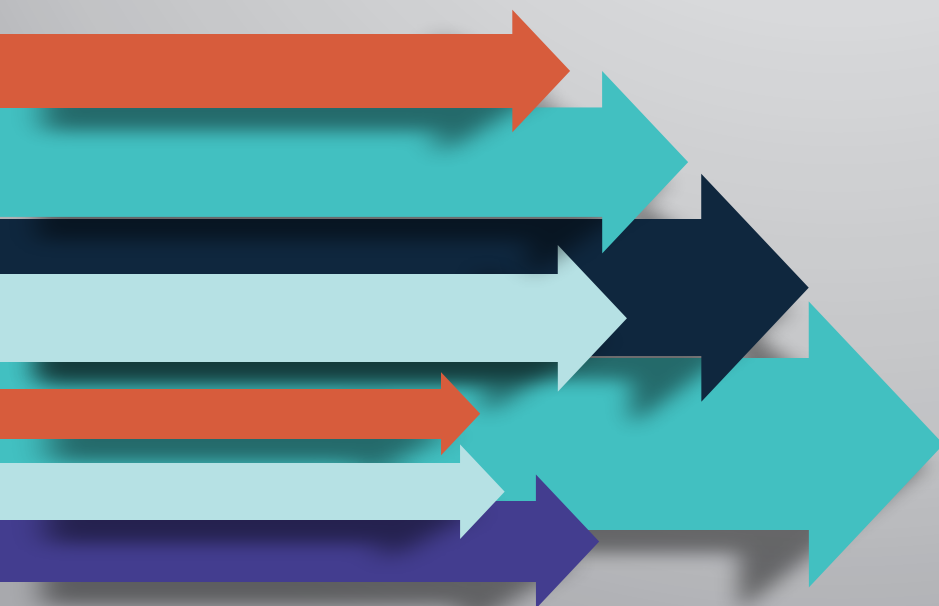
ASOCIJACIJA ZA DEMOKRATSKE INICIJATIVE
SARAJEVO

SMJERNICE

ZA UPOTREBU SILE PREMA UČINIOCIMA
PREKRŠAJA IZ OBLASTI JAVNOG REDA I MIRA

1

IMPRESSUM

Izdavač:	Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Pravni fakultet u Lukavici Asocijacija za demokratske inicijative
Glavni i odgovorni urednik:	Dragan MITROVIĆ
Autor:	Aleksandar MILADINOVIĆ, MA
Lektor:	Mladena KRAJIŠNIK
Prevodilac:	Mladena KRAJIŠNIK
Tehnički urednik:	Zvezdan ŠEHOVAC
Adresa uredništva:	Istočno Sarajevo, Spasovdanska 22 Telefon: 00 387 57 334 422 www.pravnifakultet.edu.ba E-mail: casopis@pravnifakultet.edu.ba
Tiraž:	300 primjeraka
Štampa:	Ermex d.o.o. Istočno Sarajevo

Ove smjernice objavljene su u okviru projekta "Doprinos akademske zajednice zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini" koji finansira Evropska unija.

Sadržaj ovih smjernica ne odražava nužno stavove Evropske unije u implementaciji projekta

SADRŽAJ

1. JAVNI RED I MIR	6
1.1. Pojam javnog reda i mira	7
1.2. Pojam javnog mjesta	7
1.3. Vrste javnog mjesta	7
2. UPOTREBA SILE PREMA UČINIOCIMA PREKRŠAJA	10
2.1. Procjena intervencije	11
2.2. Osnov upotrebe sile	13
2.2.1. Upotreba sile radi zaštite ljudskih života i imovine	13
2.2.2. Upotreba sile radi odbijanja napada	14
2.2.3. Upotreba sile radi savlađivanja otpora	15
2.2.4. Upotreba sile u cilju sprečavanja bjekstva	16
2.3. Granice upotrebe sile	16
2.4. Principi upotrebe sile	17
2.5. Hodogram upotrebe sile	24
2.6. Ček-lista upotrebe sile u konkretnoj situaciji	26
3. TAKTIKA UPOTREBE SREDSTAVA SILE PREMA UČINIOCIMA PREKRŠAJA	30
3.1. Taktika upotrebe fizičke snage	31
3.2. Taktika upotrebe službene palice	33
3.3. Taktika upotrebe sredstava za vezivanje	35
4. UPOTREBA SILE U POJEDINIM TAKTIČKIM SITUACIJAMA	38

1

JAVNI RED I MIR

1.1. Pojam javnog reda i mira

Iako je javni red i mir društvena vrijednost, on je i normativno određen. Prije svega, on je određen Zakonom o javnom redu i miru. Međutim, može se reći i da je ustavna kategorija s obzirom na to da se i u ustavu indirektno pominje ova odrednica.

Uobičajeno se pod javnim redom i mirom, u skladu sa određenjem u Zakonu o javnom redu i miru, podrazumijeva „usklađeno stanje međusobnih odnosa građana nastalo njihovim ponašanjem na javnom mjestu i djelovanjem organa i službi u javnom životu, radi obezbjeđivanja jednakih uslova za ostvarivanje prava građana na ličnu bezbjednost, mir i spokojstvo, privatni život, slobodu kretanja, zaštitu ljudskog dostojanstva i prava maloljetnika i drugih lica“.

1.2. Pojam javnog mjesta

Nezaobilazan elemenat za određivanje, ali i razumijevanje javnog reda i mira i za adekvatnu intervenciju policije u cilju održavanja javnog reda i mira i uspostavljanja narušenog javnog reda i mira jeste pojam javnog mjesta. Ukoliko nekakva aktivnost nije preduzeta na javnom mjestu, ne može se govoriti o narušavanju javnog reda i mira, što naravno ne znači da automatski predstavlja dozvoljenu aktivnost (jer može biti zabranjena prema drugim zakonima). Isto tako, ukoliko je neka radnja (zabranjena) preduzeta na javnom mjestu, to je nužan, ali ne i dovoljan uslov da se može govoriti o prekršaju iz oblasti javnog reda i mira (s obzirom na to da možda predstavlja elemenat krivičnog djela počinjenog na javnom mjestu).

Pod javnim mjestom podrazumijeva se ono mjesto na kojem je slobodan pristup pojedinačno neodređenim licima bez uslova (ulice, trgovi, putevi, sredstva javnog prevoza, ugostiteljske, trgovačke i zanatske radnje i dr.) ili pod određenim uslovima (sportski stadioni, igrališta, bioskopi, pozorišta i dr.), kao i prostorije državnih organa, preduzeća, drugih pravnih lica i drugih mjesta kada je usljed blizine ili izloženosti vidiku ili čujnosti izvršenom radnjom došlo do uznemiravanja ili negodovanja građana.

1.3. Vrste javnog mjesta

Na osnovu navedenog, možemo diferencirati tri vrste javnog mjesta:

1. Mjesto gdje je slobodan pristup neodređenom broju lica bez ikakvih uslova (ulice, trgovi, javni putevi, pristaništa, čekaonice, trgovinske radnje, sredstva javnog prevoza i sl.). I ovdje postoje određene razlike:

- neka od ovih javnih mjesta su i po namjeni i po funkciji permanentno apsolutna i otvorena (ulice, javni putevi i sl.);

- druga su po namjeni i funkciji ograničeno apsolutna i otvorena (trgovinske i zanatske radnje, sredstva javnog prevoza i sl.);

- treba imati u vidu i tzv. pokretna javna mjesta koja su ograničena, apsolutna

i otvorena javna mjesta (sredstvo javnog prevoza dok funkcioniše u javnom saobraćaju je i namjenski i funkcionalno javno mjesto, međutim, onog trenutka kada sredstvo javnog prevoza bude isključeno iz saobraćaja i ode u garažu, prekida se njegovo funkcionalno svojstvo, čime ono gubi tretman javnog mjesta).

2. Mjesto gdje je slobodan pristup pod određenim uslovima (sportski stadion i igrališta, bioskopske, pozorišne i koncertne sale, izložbene prostorije i sl.). Naravno, ova mjesta (bioskopske, pozorišne sale i sl.) postaju javna mjesta onda kada se u njima nalaze lica pod određenim uslovima tj. kad nisu prazna. Ova mjesta bez prisustva publike ne predstavljaju javno mjesto, a upravo im prisustvo publike daje značaj funkcionalnih javnih mjesta. Dakle, publika je onaj materijalni elemenat koji im daje funkcionalno svojstvo, pa otuda se u njenom prisustvu radnja izvršenja kvalifikuje kao prekršaj izvršen na javnom mjestu;

Dakle, ako se u bioskopskoj sali ne nalazi publika onda sala kao mjesto, iako je po namjeni javno mjesto, funkcionalno u konkretnom slučaju to nije. Međutim, ako se lice nepristojno ponaša na takvom mjestu za vrijeme dok se tu nalazi publika pod određenim uslovima, onda samo prisustvo publike, kao elemenat javnosti, daje dotle namjenskom mjestu nov kvalitet, ispoljen u svojstvu funkcionalnog javnog mjesta u konkretnom slučaju.

3. Mjesto koje po svojoj namjeni nema značaj javnog mjesta, ali se tretira javnim mjestom kada u određenom vremenu služi za ovu svrhu. To su zemljišta i prostorije u kojima se održavaju javni skupovi, takmičenja i slično i tada te lokacije predstavljaju privremena javna mjesta. Prisustvom lica na mjestu koje po namjeni nije javno mjesto, u određenom cilju, kvalitetno se mijenja u mjesto koje se privremeno tretira javnim mjestom. Zbog toga se ta mjesta dok se na njima održavaju skupovi, tretiraju kao javna mjesta.

Ovakva klasifikacija ima praktičan, a i pravni značaj. Tako, ako lice na ulici izvrši radnju prekršaja protiv javnog reda i mira, to uvijek predstavlja prekršaj izvršen na javnom mjestu, budući da je ulica permanentno, apsolutno i otvoreno javno mjesto. Međutim, drugačije je kada je u pitanju ograničeno, relativno otvoreno javno mjesto. Ako uzmemo da je prekršaj izvršen u ugostiteljskoj radnji kada je ona zatvorena, onda prekršaj nije izvršen na javnom mestu. Suprotno tome, ako je prekršaj u odnosnoj ugostiteljskoj radnji izvršen kada je ona otvorena, onda, nesumnjivo, uvijek postoji prekršaj izvršen na javnom mjestu.

Ove tri kategorije pomenutih javnih mjesta jesu realna javna mjesta. Suprotno ovome, treba imati u vidu jednu specifičnost u pogledu tretiranja javnog mjesta.

Kuća i stan ne predstavljaju javno mjesto u apsolutnom smislu, jer nisu uvijek dostupni neograničenom broju građana. Međutim, ako je prekršaj izvršen u kući ili stanu, a buka i galama koji dopiru iz predmetnog stana, odnosno kuće, uznemirava druge građane, komšije ili slučajne prolaznike na ulici ili postoji mogućnost da ih uznemiri, ta činjenica predstavlja elemenat javnosti, i onda se smatra da kuća ili stan imaju status javnog mjesta gde je izvršen prekršaj protiv javnog reda i mira.

Naime, uzima se kao pretpostavka da je prekršaj izvršen na javnom mjestu iako je radnja izvršena na mjestu koje se ne smatra javnim mjestom, ali je to mjesto dostupno vidiku sa javnog mjesta (terasa, dvorište i slično) ili svađa u stanu koja se čuje na ulici ili ako je posljedica nastupila na javnom mjestu (bacanje petardi iz stana ili automobila koja eksplodira na ulici odnosno javnom mjestu). Za nastupanje posljedica na javnom mjestu nastalih radnjom izvršenja van javnog mjesta, relevantno je da je posljedica stvorila promjenu ili izazvala stanje na javnom mjestu čime je narušen javni red i mir ili ugrožena bezbjednost građana. Irelevantno je gdje je radnja prekršaja učinjena.

Primijetna je tendencija da se određenjem javnog mjesta ovaj pojam proširi i na virtuelna javna mjesta, odnosno internet prostor. Tako se pod javnim mjestom, u zakonodavstvima koja to određuju (primjer je Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske), pod javnim mjestom podrazumijeva i svako „drugo mjesto gdje je počinjen prekršaj, a posljedica je nastupila na javnom mjestu”. Na ovaj način je mjesto izvršenja prekršaja posljedičnom odredbom „prošireno” i na virtuelni prostor, prevashodno na društvene mreže.

Pored Zakona o javnom redu i miru Republike Srpske, koji je među prvima u BiH u određenje javnog mjesta inkorporirao i tzv. virtuelna javna mjesta, odnosno internet prostor, primijetna je tendencija da se ovakvo određenje javnog mjesta propiše i u drugim jurisdikcijama u BiH. Npr., u prednacrtu Zakona o javnom redu i miru Hercegbosanske županije, u poglavlju o značenju izraza, navedeno je da je „prekršaj počinjen na javnom mjestu i u situacijama kada su njegova obilježja ostvarena na prostoru koji nema značaj javnog mjesta ako je to mjesto dostupno pogledu ili čujnosti s javnog mjesta (balkoni, terase, hodnici, dvorišta, i sl.) ili je njegova posljedica nastupila na javnom mjestu, kao i izuzetno putem komunikacijskih uređaja, elektronskih medija i društvenih mreža kada nadležna tijela za sprovođenje zakona preduzimanjem službenih radnji mogu utvrditi identitet lica koje svojim postupanjem čini prekršaj protiv javnog reda i mira“.

Međutim, ovakvo rješenje nije najafirmativnije u smislu zaštite ljudskih prava. Naime, iako se ne spori nužnost sankcionisanja određenih protivpravnih ponašanja na društvenim mrežama i drugim resursima interneta, ipak se ovakvom pristupu zamjera da je ekstenzivnog karaktera, te da omogućava i zloupotrebe prava od strane policije.

Stoga se kao nomotehnički ispravnije nameće rješenje da se pojam javnog mjesta ne proširuje ekstenzivnom odredbom („posljedica nastupila na javnom mjestu”), već da se ili u opis svakog prekršaja navede da se ono može realizovati i putem interneta (ukoliko je to realno, naravno) ili da se u posebnom članu zakona navedu svi prekršaji koji mogu biti izvršeni i putem interneta.

Sa policijskog aspekta, bitno je navesti da proširenje javnog mjesta i na internet prostor izaziva mnogobrojne izazove u pogledu dokumentovanja i dokazivanja samog prekršaja, kako radnje prekršaja, tako i vinovnika prekršaja, te je stoga potrebno preduzeti aktivnosti na obuci policijskih službenika iz ove oblasti.

2

UPOTREBA SILE PREMA UČINIOCIMA PREKRŠAJA

Upotreba sile je dozvoljena prema učiniocima prekršaja, ali samo izuzetno. Drugim riječima, upotreba sile prema vinovnicima prekršaja, pa čak i kada kontinuirano čine prekršaj, predstavlja samo jednu od mogućnosti reagovanja na protivpravno ponašanje lica. Stoga upotreba sile nije obaveza policijskog službenika. U reagovanju na prekršaj, već samo mogućnost, koju on cijeni shodno subjektivnim i objektivnim okolnostima na licu mjesta prilikom intervencije i anticipirane primjene policijskih ovlašćenja, odnosno upotrebe sile.

2.1. Procjena intervencije

Prije primjene bilo kojeg policijskog ovlašćenja, pa čak i prije anticipirane intervencije policijski službenik mora da izvrši bezbjednosnu procjenu situacije, te da shodno njoj prilagodi vlastitu intervenciju, te konkretno preduzimanje radnji i mjera.

Procjena osnova za primjenu policijskih ovlašćenja i donošenje odluke o primjeni zasnovanoj na procjeni objektivnih i subjektivnih faktora relevantnih za efikasnost primjene se odnose na:

- da li je u navedenoj situaciji zakonom dozvoljena intervencija policije, odnosno primjena planiranog policijskog ovlašćenja;
- da li se planirana primjena policijskih ovlašćenja može preduzeti bez ili sa minimalnim ugrožavanjem policijskog službenika i lica;
- da li je policijski službenik osposobljen da primijeni anticipirano policijsko ovlašćenje (npr. da upotrijebi silu i liši slobode lice).

Da bi pristupio intervenciji, policijski službenik prethodno treba da potvrdno odgovori na prethodno postavljena pitanja. U slučaju negativnog odgovora na bilo koje pitanje, razumljivo je da neće pristupiti intervenciji, već će odustati od nje, odložiti je, potražiti pomoć i podršku, na drugi način pristupiti intervenciji...

Policijski službenik mora pravilno da ocijeni koje će ovlašćenje upotrijebiti u određenoj situaciji, shodno načelima primjene policijskih ovlašćenja. Od pripadnika policije se očekuje da budu u stanju da prave razliku između bezbroj nijansi sivog, a ne da prave jednostavnu razliku između crnog i bijelog, ispravnog ili pogrešnog.

Konkretan sadržaj procjene podrazumijeva da policijski službenik (pr)ocjenjuje i na osnovu toga donosi odluku da li će, na koji način i koja policijska ovlašćenja primijeniti. Prije primjene policijskog ovlašćenja, policijski službenik je dužan da se uvjeri da su ispunjeni svi zakonski uslovi za primjenu ovlašćenja i odgovoran je za tu procjenu. Relevantni elementi za procjenu zavise od konkretne situacije, ali uvijek se moraju procjenjivati i subjektivni i objektivni elementi. Subjektivni elementi relevantni za procjenu su: vlastita osposobljenost, stručno znanje i sposobnost, fizičke karakteristike i mogućnosti, komunikativnost, hrabrost, opremljenost... Objektivni elementi podrazumijevaju okruženje u kojem se ovlašćenje

preduzima, karakteristike lica prema kome se preduzima, povod i uzrok primjene ovlaštenja, normativni okvir, mogućnost pružanja blagovremene pomoći, potencijalna reakcija drugih lica... Na osnovu navedenih parametara, kao i mnogobrojnih drugih, policijski službenik procjenjuje, ocjenjuje i odlučuje da li će i ukoliko hoće koje, kada i na koji način primijeniti policijsko ovlaštenje kako bi ostvario zakonit cilj. Policijski službenik je odgovoran za svoju procjenu.

Policijski službenik saobraćajne policije u Sjevernoj Karolini je zaustavio vozilo smatrajući da ima pravo na to (na vozilu nije radilo zadnje desno kočiono svjetlo). Pišući kaznu, policajac je postao sumnjičav u pogledu ponašanja dva putnika u kolima, kao i u pogledu odgovora koje su dali na postavljena pitanja. Po odobrenju vlasnika vozila, policajac je pregledao, a potom u vozilu pronašao heroin. Vlasnik vozila (suvozač) je uhapšen i optužen za pokušaj stavljanja droge u promet. Odbrana je tvrdila da su zaustavljanje vozila i pretres vozila koji je uslijedio bili neosnovani jer policajac nije imao pravo da zaustavi vozilo – prema mišljenju odbrane na vozilu je radilo jedno kočiono svjetlo što je bilo dovoljno. Prvostepeni sud nije uvažio stav odbrane, smatrajući da je svjetlo koje nije radilo dalo policijskom službeniku razumnu sumnju da zaustavi auto. Međutim, Apelacioni sud Sjeverne Karoline je zauzeo drugačije stanovište, tvrdeći da je po relevantnim pravnim propisima dovoljno da su kola opremljena samo sa jednim svjetlom, te da zaustavljanje vozila nije bilo opravdano. Nadalje, Vrhovni sud Sjeverne Karoline je bio drugačijeg mišljenja i utvrdio da je shvatanje prava policijskog službenika bilo opravdano i samim tim je i zaustavljanje bilo opravdano. Vrhovni sud SAD-a je odlučio (sa osam glasova za i jednim protiv) da opravdana zablude o pravu policijskog službenika može da proizvede osnovanu sumnju koja se zahtijeva, a koja bi opravdala zaustavljanje. Iz navedenog je vidljivo da je nekoliko sudskih instanci jedno (relativno jednostavno) policijsko postupanje različito tumačilo, pozivajući se na relevantne pravne izvore. Tu situaciju je policijski službenik trebalo da procijeni za samo nekoliko minuta (ili čak i manje), dok je tek pet godina nakon ovog događaja Vrhovni sud SAD-a donio presudu (i to ne bez glasa protiv)!

Prilikom procjene da li će, na koji način, kada i kako će primijeniti neko policijsko ovlaštenje, pod uslovom da su ispunjeni zakonom propisani uslovi, policijski službenik odluku o tome treba da donese vodeći računa o profesionalnim standardima, taktičkim pravilima, zahtjevu lične osposobljenosti, stručnosti i znanju, relevantnim faktorima policijske funkcije... Drugim riječima, diskreciona ocjena policijskog službenika uslovljena je ovim faktorima u zadatom normativnom okviru, u cilju izbjegavanja ili predupređivanja povrede ljudskih prava u većem obimu nego što je to neophodno, ali pod uslovom da se ispune ciljevi i zadaci koji proističu iz policijske funkcije u društvu ili koji su zakonom propisani kao takvi. Praktično, diskreciona procjena i ocjena moraju da se zasnivaju na profesionalnim standardima policajca kao službenika i policije kao organizacije i dijela društva, te policijske funkcije kao imanentne uređenom društvu. Službeni cilj mu je ocijentir koja će odabrati policijska ovlaštenja i na koji način će ih primijeniti, ali cilj mora ispuniti (naravno, ukoliko to objektivne mogućnosti dozvoljavaju). Navedenim se onemogućava nefunkcionalno postupanje policijskog službenika koje se konkretizuje kroz nezainteresovanost, apatičnost, rezigniranost, bezvoljnost, gdje bi se diskreciono pravo moglo volontaristički posmatrati i primijeniti – kao opravdanje za nerad, odnosno nemogućnost ispunjenja zakonitog cilja.

2.2. Osnov upotrebe sile

Policijski službenik silu može upotrijebiti:

1. Za zaštitu ljudskih života i imovine;
2. Radi odbijanja napada;
3. Radi savlađivanja otpora;
4. U cilju sprečavanja bjekstva.

2.2.1. *Upotreba sile radi zaštite ljudskih života i imovine*

S obzirom na neprikosnovenost ljudskog života (kao etičko i ustavno načelo, te međunarodni standard) razumljivo je da država ima posebnu obavezu da štiti živote građana, te stoga daje mogućnost policijskim službenicima da upotrebljavaju i sredstva sile kako bi zaštitili živote lica. To podrazumijeva da policijski službenici mogu u zakonom propisanim uslovima i da ugroze živote drugih lica ukoliko oni na protivpravan način ugrožavaju živote lica ili preduzimaju druge zabranjene aktivnosti koje su osnov za upotrebu sile. Međutim, imajući u vidu da je zaštita života najviši prioritet policijskog službenika prilikom upotrebe sile, to nameće obavezu policijskim službenicima da vode računa i o životu lica prema kome upotrebljavaju silu, pogotovo silu koja može da ugrozi život lica. Upotreba smrtonosne sile prema licima je dozvoljena isključivo kao krajnje sredstvo i dozvoljena je samo ukoliko su ispunjeni zakonski uslovi i ukoliko se na drugi način ne može postići zakonit cilj.

U pojedinim situacijama, policijski službenici da bi zaštitili imovinu od otuđenja, uništenja, skrnavljenja, obezvređivanja i od drugih oblika uzurpacije i nezakonitog i štetnog postupanja sa imovinom mogu da upotrijebe i sredstva sile. Međutim, dok upotreba konkretnih sredstava sile u cilju zaštite života nije ograničena, dotle je upotreba pojedinih sredstava sile u cilju zaštite imovine ograničena, imajući u vidu da je pravo na život i tjelesni integritet pretežnije pravo u odnosu na imovinu. Takođe, i ovdje je bitno imati u vidu načelo srazmjernosti i postupnosti, te prethodno pokušati zakonit cilj (zaštitu imovine) ostvariti bez upotrebe sile, odnosno drugim policijskim ovlašćenjima ili radnjama i mjerama koje policiji stoje na raspolaganju.

Policijski službenik može upotrijebiti fizičku snagu i radi sprečavanja samopovređivanja lica. Pri tom je razumljivo da se mora voditi računa da eventualno nanese povrede ne budu veće od povreda koje je lice namjeravalo sebi nanijeti. Naravno, u slučaju pokušaja samoubistva razumljivo je očekivati da će eventualno nanese povrede biti blaže, međutim, u drugim situacijama se mora voditi računa o stepenu, karakteru i intenzitetu nanesenih povreda. Isto tako, mora se voditi računa da je lice koje se namjerava povrijediti ozbiljno u toj namjeri, odnosno da se ne upotrijebi fizička snaga radi sprečavanja samopovređivanja (te se tom prilikom nanese povrede) kod lica koje (naknadno) izjavi da nije imalo tu namjeru, odnosno da su njegovi postupci pogrešno protumačeni.

Vršeći patrolnu djelatnost na rejonu, policijski službenici su primijetili sumnjivo kretanje tri lica, od kojeg su jednog poznavali kao heroinskog ovisnika i dilera. Prilikom legitimisanja, usljed indicija da lica kod sebe posjeduju predmete koji se mogu koristiti kao dokaz na sudu, lica su pretresena, te je tom prilikom kod jednog lica (koje je bilo poznato policiji) pronađena veća količina heroina. S obzirom na postojanje pritvorskih osnova i indicija da je lice izvršilo krivično djelo, navedeno lice je lišeno slobode, te je nad njim realizovana kriminalistička obrada u policijskoj stanici. Druga dva lica su puštena s obzirom na to da kod sebe nisu posjedovala inkriminišuće predmete, te nisu postojali razlozi lišenja slobode (ni po ZKP-u, ni po Zakonu o prekršajima). Jedno od tih lica je odmah obavijestilo brata lica lišenog slobode koji je također heroinski ovisnik i od ranije poznat policiji. Brat je nedugo potom došao ispred policijske stanice, zahtijevajući da se pusti lice lišeno slobode. Policijski službenik koji je bio na obezbjeđenju objekta policijske stanice mu je nekoliko puta izdao naredbu da se udalji, međutim, lice se oglušivalo o naredbu, usljed čega je policijski službenik krenuo ka njemu u namjeri da ga udalji sa restriktivnog područja. U tom momentu, lice je iz džepa izvadilo žilet i počelo se rezati po rukama, usljed čega je policijski službenik upotrijebio fizičku snagu u namjeri da ga spriječi i onemoguću u samopovređivanju. Sem porezotina od žileta, druge povrede na licu nisu konstatovane nakon upotrebe fizičke snage.

2.2.2. Upotreba sile radi odbijanja napada

Policijski službenik silu može upotrijebiti i radi odbijanja napada od sebe, od drugog policijskog službenika, radi odbijanja napada od lica, kao i radi odbijanja napada od objekta.

Pod napadom se podrazumijeva svaka radnja preduzeta sa ciljem da se nanese povreda licu (policijskom službeniku ili drugom licu), uključujući i radnju koja realno može da nanese povredu, iako cilj lica koje preduzima radnju i nije nanošenje povrede. Takođe, pod napadom, kao relevantnim osnovom za upotrebu sile, smatra se i pokušaj nanošenja povrede, odnosno ne traži se da je povreda i nanese na da bi policijski službenik imao osnov za upotrebu sile. Napad treba shvatiti u fizičkom smislu – on je više od obične uvrede, a manje od tjelesne povrede. Napad obuhvata radnje koje su fizički i neposredno upravljene na tijelo službenog lica, s tim da nije neophodno da dođe do fizičkog kontakta između izvršioca i službenog lica kao, na primjer, u slučaju bacanja nekog predmeta na službeno lice.

U sudskoj praksi, kao napad na službena lica u vršenju službene dužnosti okarakterisano je gađanje policajaca staklenom flašom dok su intervenisali prilikom sprečavanja tuče između građana. Kao primjere napada iz sudske prakse navode se hvatanje policajca za jaknu i njegovo odgurivanje, odnosno kidanje naramenica.

Pod napadom na objekat koji se obezbjeđuje smatra se svaka radnja preduzeta radi nasilnog ulaska u objekat koji se obezbjeđuje ili prostor oko objekta u koji je ulaz zabranjen, zatim oštećenja ili uništenja objekta ili opreme u sastavu objekta i slično. Kada su u pitanju objekti (prostori) koji se obezbjeđuju, misli se i na redovno i na vanredno obezbjeđenje, kao i na druge vrste obezbjeđenja (obezbjeđenje lica mjesta).

Odbijanje napada zahtijeva upotrebu fizičke snage koja je različita od upotrebe

snage radi savladavanja otpora iako se u završnoj fazi odbijanja napada nerijetko koriste zahvati za privođenje identični zahvatima za privođenje upotrijebljeni radi savladavanja otpora. Odbijanje napada fizičkom snagom, oružjem ili oruđem zahtijeva pravovremenu i ispravnu procjenu namjere napadača, izbjegavanje ili blokadu udarca, onesposobljavanje napadača udarcem i na kraju radnje radi savladavanja napadača i sprečavanja novog napada upotrebom zahvata za privođenje ili sredstava za vezivanje.

2.2.3. Upotreba sile radi savlađivanja otpora

Savlađivanje otpora je takođe osnov za upotrebu sile.

Pod otporom se podrazumijeva verbalna ili fizička radnja lica kojom se suprotstavlja zakonitom naređenju ili službenim radnjama i mjerama policijskog službenika koje se nalažu radi izvršenja službene radnje. Bitna determinisanost postojanja otpora, koju policijski službenik mora konstatovati i dokumentovati da bi se radilo o pravilnoj upotrebi sredstva sile radi savlađivanja otpora, jeste prethodno izdato naređenje policijskog službenika ili preduzete službene radnje i mjere usmjerene ka izvršenju službene radnje koja se onemogućava, ometa ili otežava otporom. Otpor može biti:

- Pasivan: kada se lice ogлуši o poziv ili naređenje policijskog službenika ili zauzme takav položaj (legne, klekne, uhvati se za neki predmet i sl.) kojim onemogućava ili otežava izvršenje službene radnje;

- Aktivan: kada lice pruža otpor upotrebom oružja, oruđa, drugih predmeta ili fizičke snage (otima se, rve se, gura se i sl.) ili verbalno ili fizički podstiče druga lica na otpor ili na taj način ometa ili sprečava policijskog službenika da izvrši službenu radnju.

Ometanje predstavlja otežavanje službenim licima da obave službenu radnju na koju su ovlašćena, odnosno ono se manifestuje u različitim djelatnostima usporavanja, otežavanja, usložnjavanja da se službena radnja ovlašćenog službenog lica izvrši na zakonom predviđeni način – blagovremeno, kvalitetno i efikasno.

Ukoliko je fizička snaga upotrijebljena radi savladavanja otpora lica koji narušava javni red i mir, razumljivo je da će se nakon savlađivanja otpora licu koje je narušavalo javni red i mir izdati prekršajni nalog ili će se protiv lica na drugi način pokrenuti prekršajni postupak, a lice se može i lišiti slobode ukoliko postoji sumnja da će nastaviti sa vršenjem prekršaja. Navedeno je bitno adekvatno dokumentovati i u izvještaju o upotrebi sile, ali i u drugim pismenima koje policijski službenik sačinjava (izvještaj iz službe). Na taj način se „povezuje” upotreba sile sa zabranjenim ponašanjem, što predstavlja (faktički) osnov upotrebe fizičke snage. Naravno, imajući u vidu da upotreba fizičke snage, kao i bilo koje sile, nije sankcija, već metod obezbjeđivanja zakonitog postupanja lica, razumljivo je da lica koja su narušila takvo postupanje činjenjem prekršaja djela treba adekvatno sankcionisati.

Policijski službenici su intervenisali povodom prijave narušavanja javnog reda i mira. Dolaskom na lice mjesta, jedan od izgrednika se nije smirivao na višekratna upozorenja policijskih službenika, te je nekoliko puta pljunuo ispred sebe, da bi se prilikom privođenja opirao i izmakao, te je tom prilikom i udario policijskog službenika. Stoga su policijski službenici upotrijebili fizičku silu, te osumnjičenog lišili slobode. Protiv policijskih službenika je pokrenuta istraga zbog prijave navedenog lica da su policijski službenici prekoračili policijska ovlaštenja, te su mu nanijeli tjelesne povrede. Sprovedenom istragom, tužilac je konstatovao da su policijski službenici silu upotrijebili u skladu sa zakonom i povjerenim ovlaštenjima, te u skladu sa pravilima službe, te je konstatovao da navedeno djelo nije krivično djelo, usljed isključenja protivpravnosti djela (vršenje službene dužnosti). Kao dokaze, tužilac je naveo da je i samo lice tvrdilo u izjavi da se nije smirivao na višekratna upozorenja policije, da je pljunuo ispred sebe, te da se opirao prilikom privođenja, ali navodi da se ne sjeća da je policijskog službenika udario. Kao dokaz, tužilac je uvrstio i činjenicu da je jedan policijski službenik zadobio povredu na čelu nastalu udarcem, te da mu je oštećena uniforma, što je potkrepljeno foto-dokumentacijom. Štaviše, tužilac konstatuje do same upotrebe sile ne bi ni došlo da je u konkretnom slučaju prijavitelac postupio po upozorenjima policijskih službenika.

2.2.4. Upotreba sile u cilju sprečavanja bjekstva

Sprečavanje bjekstva lica lišenog slobode ili lica nakon izvršenja prekršaja su takođe osnovi upotrebe pojedinih sredstava sile. Da bi se mogla upotrijebiti sredstva sile, neophodno je da se radi o prethodno navedenim situacijama, odnosno potrebno je da lice lišeno slobode bježi ili da pokušava pobjeći ili se lice namjerava lišiti slobode tokom ili neposredno nakon izvršenja prekršaja. Stoga je razumljivo da se prilikom dokumentovanja upotrebe konkretnog sredstva sile po ovom osnovu treba pozvati i na ove okolnosti.

2.3. Granice upotrebe sile

Pravilna upotreba sile podrazumijeva brzo i vješto djelovanje na lice do granice bola, koja je individualna za svakog pojedinca. Za policijskog službenika je granica bola poslušnost lica prema kojem se upotrebljava sila.

U tom kontekstu možemo posmatrati i tri nivoa bola:

1. Nepodnošljiva bol je stanje u kojem lice toliko osjeća bol da je uslovljeno na poslušnost, a najčešće i ne može da razmišlja o otporu, napadu ili bjekstvu;

2. Podnošljiva bol je stanje u kojem lice osjeća bol, međutim, nije takvog intenziteta ili posljedice da nužno mora da se povinuje naređenjima policijskog službenika. Međutim, ukoliko je i poslušno, to ne znači da ne može blagovremeno da pruži otpor ili napadne ili pokuša bjekstvo. Ovaj nivo bola se javlja i kod alkoholi-ziranih lica, lica pod uticajem opojnih droga, te u različitim psihičkim stanjima – da ne postoje te situacije, lice bi shodno upotrebljenoj sili osjećalo nepodnošljivu bol;

3. Treći nivo stanja jeste nepostojanje bola. U ovom slučaju, lice postupa po naređenjima policijskog službenika iz drugih razloga, a ne zbog bola, te u svakom trenutku može da pruži otpor, napadne ili pokuša bjekstvo.

Policijski službenik ovlašten je da upotrijebi sredstva sile u cilju odbijanja na-

pada, savladavanja otpora i sprečavanja bjekstva lica, a ne u cilju nanošenja bola, povređivanja ili lišenja života. To znači da u najvećem broju slučajeva upotreba sredstava sile, intenzitet sile, a samim tim i posljedice upotrebe sile, određuje lice nad kojim se sila upotrebljava. Onog trenutka kada lice prestane sa napadom, pružanjem otpora ili bjekstva, tj. počne da postupa po zakonitim naređenjima policijskog službenika, prestaju i razlozi za upotrebu sredstava sile, a svaka dalja upotreba sile predstavljala bi prekoračenje ovlaštenja, što za sobom povlači odgovornost, srazmjernu nastalim posljedicama.

Drugim riječima, policijski službenik mora da prestane sa upotrebom sile čim je za to prestala potreba, odnosno čim je savladan otpor, odbijen napad ili spriječeno, odnosno onemogućeno samopovređivanje lica. Svaka dalja upotreba sile smatra se prekoračenjem (ili čak i zloupotrebom) i kažnjiva je. Razjarenost, bijes, ljutnja i slične negativne emocije policijskih službenika izazvane ponašanjem lica prema kome je upotrijebljena nisu opravdanje za prekoračenje (pogotovo ne za zloupotrebu) i toga moraju biti svjesni.

Eklatantan primjer za nepravilnu upotrebu sile, koja uz to predstavlja i prekoračenje i zloupotrebu policijskih ovlaštenja može da bude sljedeći slučaj iz prakse: Za vrijeme zabrane kretanja, policijski službenici su primijetili jedno lice da se kreće. U namjeri da ga legitimišu, a potom i eventualno sankcionišu (ukoliko ne postoji odobrenje za kretanje za vrijeme zabrane), policijski službenici su krenuli prema njemu, međutim, lice ih je primijetilo i počelo je bježati. Policijci su potrčali za njim, prepoznavajući ga kao heroinskog ovisnika, odnosno lice koje je sklono vršenju prekršaja i krivičnih djela koje su i u prethodnom periodu lišavali slobode. Dok su trčali za njim, jedan policijski službenik je potrgao dio uniforme u namjeri da ga uhvati, dok je drugi policijski službenik pao i isprljao uniformu. Kada su ga stigli, odmah su ga počeli udarati otvorenim šakama i nogama po tijelu, bijesni i revoltirani što im lice nije stalo, te što ga „džaba moraju ganjati“. Od udaraca je lice palo i na zemlju, da bi oni i dalje nastavili da ga nogama udaraju, konstantno ga vrijeđajući i omalovažavajući. Netaktičkog, nepravilnog, neopravdanog i nezakonitog postupanja u ovoj situaciji je više, počev od taktike intervencije (direktan prilazak licu, ostavljajući mu mogućnost bjekstva), osnova za upotrebu sile (lice nije pružalo ni otpor, niti ih je napadao u momentu kada su ga sustigli), načina upotrebljene fizičke snage (višekratno udaranje lica rukama i nogama iako nije pružao otpor niti ih je napadao, pogotovo nakon što je lice palo na zemlju, tzv. „cipelarenje“), omalovažavanja i vrijeđanja tokom intervencije, do neobavještavanja, neevidentiranja i nedokumentovanja radnji tokom intervencije.

2.4. Principi upotrebe sile

Policijski službenik je dužan da se identifikuje, kako u komunikaciji sa građanima, tako pogotovo ukoliko prema njima preduzima policijska ovlaštenja, a pogotovo ukoliko upotrebljava silu, odnosno lišava slobode lica. Ukoliko postupa u službenoj uniformi, nije dužan da se identifikuje, sem ukoliko to od njega izričito ne traži lice. U tom slučaju mu saopštava ime i prezime i broj službene značke (bez obzira na to što su oni vidljivi na uniformi), kao i organizacionu jedinicu u okviru koje je raspoređen, te mu pokazuje (bez predaje) službenu legitimaciju. Ukoliko postupa u građanskom odijelu, po pravilu, policijski službenik je dužan da se na prethodno opisan način predstavi, a tek potom pristupi primjeni policijskih

ovlašćenja (uljkučujući i upotrebu sile i lišenje slobode lica). Izuzetak od navedenog jeste ukoliko procijeni da bi se time nesrazmjerno povećao rizik od efikasnosti intervencije ili bi to dovelo u opasnost bezbjednost policijskog službenika ili drugih lica. Međutim, i u tom slučaju je poželjno da se identifikuje riječju „policija“ neposredno prije anticpirane sile ili lišenja slobode, kako bi se preduprijedili potencijalni osnovi za isključenje protivpravnosti koje bi lice moglo da iskaže. Naknadna identifikacija (nakon upotrebe sile i lišenje slobode) se podrazumijeva.

Tužilac je odustao od daljeg krivičnog gonjenja okrivljenog jer je okrivljeni izvršio krivično djelo u nužnoj odbrani, posebno imajući u vidu da je pokojni policijski službenik intervenisao samoinicijativno, zatim nije pokazao službenu legitimaciju, iako je imao vremena da to učini, već je iznenada usmjerio pištolj u okrivljenog uvlačeći ga u haustor, a pritom posebno treba naglasiti da su i pokojni policijski službenik i drugi policijski službenik koji je postupao sa njim bili obučeni u farmerke i teksas-jakne, zbog čega okrivljeni zaista nije mogao da shvati da su u pitanju policijski službenici kriminalističke policije, već da je u pitanju „privatan prepad“, kako okrivljeni navodi u svojoj odbrani.

Prilikom reagovanja na prekršaj, policijski službenici mogu upotrijebiti silu samo ukoliko je ona u skladu sa zakonom – ukoliko odbijaju napad, predupređuju ili savlađuju otpor, odnosno sprečavaju bjekstvo. Svi drugi „osnovi“ upotrebe sile su nezakoniti, pa i nelegitimni poput „najboljih namjera“, „višeg cilja“, „dobrobiti društva“... Sila se prema vinovniku prekršaja može upotrijebiti isključivo da bi se odbio napad, savladao ili predurijedio otpor i spriječilo bjekstvo.

Policijski službenici silu upotrebljavaju samo prema licima prema kojima postoji osnov za upotrebu sile – koji preduzimaju napad, pružaju otpor ili (pokušavaju da) bježe. To konkretno znači da se sila ne može upotrijebiti prema svim vinovnicima prekršaja, već samo prema onim licima koji ili čine prekršaj napadom, otporom ili nakon prekršaja (pokušavaju da) bježe. Ukoliko se sila upotrijebi prema vinovnicima prekršaja, bez obzira na to koji je u pitanju prekršaj i pod kojim okolnostima učinjen, a vinovnik prekršaja ne napada, ne pruža otpor ili ne bježi, to predstavlja zloupotrebu sile i za nju policijski službenik odgovara. Razumljivo je da izgovor za navedeno ne može biti da takvim pristupom (upotrebom sile) policijski službenik kažnjava vinovnika prekršaja, jer policija, kao državni organ, ne kažnjava vinovnike prekršaja, već održava javni red i mir i prikuplja informacije i dokaze u pogledu vinovnika prekršaja i predaje ih sudu.

Čak i kada upotrebljava silu iz legitimnih razloga (da bi odbio napad, preduprijedio ili salvadao otpor i spriječio bjekstvo), policijski službenik ne može da upotrebljava bilo koje sredstvo sile, već samo ono zakonom propisano. Ne može, npr., da umjesto službene palice upotrijebi metalnu ili „bejzbol“ palicu, iako je upotrebljava na način kako se upotrebljava i službena palica. Pogotovo, ne može da upotrijebi neko sredstvo sile koje zakonom nije propisano kao sredstvo sile (tzv. težere ili električne palice, palice za elektro-impulsima ukoliko nisu propisani kao sredstvo sile).

Sredstva sile se upotrebljavaju isključivo na zakonom i podzakonskim propisima određen način. To konkretno znači da policijskom službeniku nije na volju prepušteno kako će upotrijebiti fizičku snagu i službenu palicu, već je to propisano i jedino na taj način može da upotrijebi ta sredstva sile. Ukoliko ih upotrijebi nepropisano, to je nepravilna primjena tog sredstva sile i za sobom povlači disciplinsku, a izuzetno i krivičnu odgovornost, pa čak i kada je ispunjen zakonit cilj.

Sila se upotrebljava samo izuzetno. Uvijek prije anticipirane upotrebe sile, policijski službenik mora da procijeni da li postoje neki drugi manje nasilni, odnosno prinudni mehanizmi (radnje i mjere koje mu stoje na raspolaganju, ne nužno i policijska ovlašćenja) kojim bi mogao ispuniti zakonit cilj, te odbiti napad, preduprijeti ili savladati napad ili spriječiti bjekstvo bez upotrebe sile.

Izuzetak od upotrebe sile samoinicijativno, odnosno po vlastitoj procjeni je kada upotrebu sile naredi neposredni rukovodilac. U tom slučaju, policijski službenik je dužan da upotrijebi silu (npr, prilikom uspostavljanja narušenog javnog reda i mira u većem obimu, radi uspostavljanja narušenog javnog reda i mira). Međutim, odgovornost policijskog službenika za upotrebu naređene sile se ne delegira isključivo na rukovodioca koji je naredio upotrebu sile, već za upotrijebljenu silu je odgovoran i policijski službenik koji je upotrijebio naređenu silu. Prevažodno, policijski službenik ne smije upotrijebiti silu (odnosno postupiti po naređenju o upotrebi sile) ukoliko bi njenim izvršenjem počinio krivično djelo. Takođe, policijski službenik ne smije postupiti po naređenju lica koje nema ovlašćenje ili hijerarhijsku poziciju za izdavanje naređenja, pogotovo naređenja za upotrebu sile. Nadalje, policijski službenik će upotrijebiti samo onaj nivo i vrstu sile koja je naređena ili lakše sredstvo sile, ukoliko se njime može ispuniti službeni zadatak. Sa upotrebom naređene sile, policijski službenik prestaje odmah nakon što je ispunio službeni zadatak zbog kojeg je naređenje izdato.

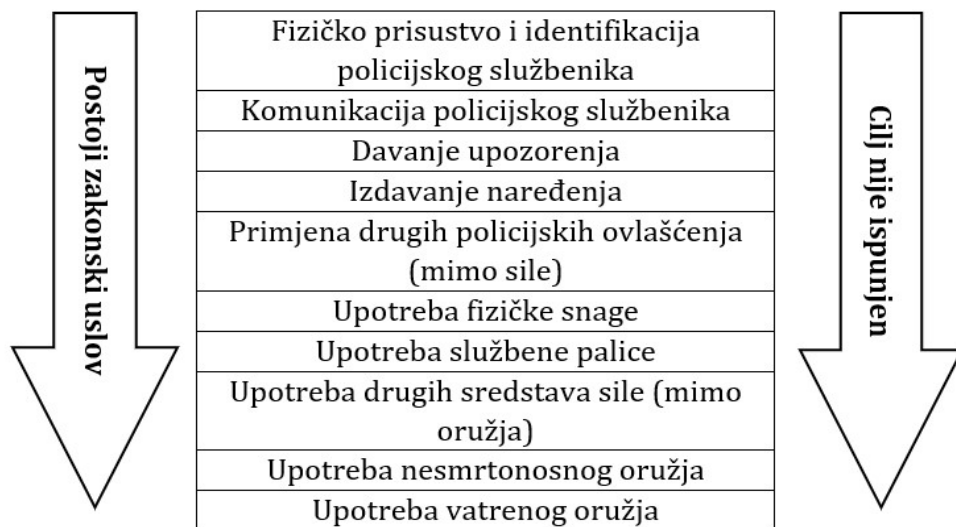
U reagovanju na prekršaj, policijski službenik mora da upotrebljava silu, srazmjerno cilju koji želi ispuniti. Naime, upotreba sile mora biti proporcionalna i usklađena cilju koji se želi njome postići. To se procjenjuje na osnovu pravilnosti, taktičnosti i opravdanosti upotrijebljene sile, upotrijebljenog sredstva, ali i cilja koji se time postiže, odnosno smatra se da se može postići.

Kada je goloruki pripiti napadač krenuo prema policajcu u namjeri da ga fizički napadne, napadnuti je policajac, umjesto da prihvati ravnopravni fizički obračun, znatno prekoračio nužnu odbranu kada je ispalio u napadača tri hica iz pištolja i usmrtio ga.

Prilikom upotrebe sile, sila se mora tako upotrijebiti da, po pravilu, ne nanese nikakve posljedice licu prema kome je upotrijebljena, a ukoliko je to nemoguće ili nesvršishodno, onda da nanese što manje posljedice. Posljedice se primarno odnose na fizičke posljedice prema licu, ali i na druge posljedice (radnopravne, porodične, društvene...).

Izuzetno je bitna procedura upotrebe sile. Ona podrazumijeva da se ne upotre-

bljava najteže sredstvo sile, odnosno ono koje je zakonom propisano kao moguće u toj situaciji, već da se prethodno, ukoliko to mogućnosti dozvoljavaju, zakonit cilj pokuša ostvariti blažim sredstvima sile kako bi se, sljedstveno tome, nanijele i minimalne ili manje posljedice. Podrazumijeva i da se prilikom upotrebe sredstava sile, bez obzira na to koje sredstvo je u pitanju, zakonit cilj pokuša ostvariti bez upotrebe sile, odnosno primjenom policijskih ovlaštenja, te ukoliko primjena policijskih ovlaštenja ne dâ rezultate ili bi to bilo skopčano sa poteškoćama ili je očigledno neprimjereno konkretnim okolnostima, da se zakonit cilj ostvari upotrebom sile prilikom čega je opet potrebno prethodno pokušati ostvariti taj cilj upotrebom blažih sredstava sile (fizičke snage, službene palice), pa tek ukoliko se zakonit cilj ne može ostvariti upotrebom blažih sredstava sile ili je to očigledno neprimjereno konkretnim okolnostima ili bi narušilo ili otežalo ostvarivanje zakonitog cilja, mogu se upotrijebiti i teža sredstva sile, naravno, pod uslovom da su ispunjeni zakonski uslovi za upotrebu tih sredstava sile. Ovo posebno dolazi do izražaja kod reagovanja na prekršaje iz oblasti javnog reda i mira, jer je razumljivo da su oni, u odnosu na krivična djela „lakši delikti“ iz čega proističe i veća mogućnost bespritudnog rješavanja ovih situacija.

Šema sadržaja primjene policijskih ovlaštenja u intervenciji

Sila se upotrebljava samo u onim situacijama u kojima može da dovede do zakonitog cilja. Stoga se mogu upotrijebiti samo ona zakonom dozvoljena sredstva sile koja su pogodna i podobna da dovedu do zakonitog cilja. Upotreba sile ili pojedinih sredstava sile koja realno u konkretnoj situaciji ne mogu da dovedu do zakonitog cilja je nepravilna primjena sile, čak i ukoliko se upotrebljava u zakonom propisanoj situaciji. Drugim riječima, upotreba sile u situaciji u kojoj realno ne može da dovede do zakonitog cilja, čak i ukoliko je zakonom dozvoljena upotreba sile u toj situaciji, predstavlja nepravilnu primjenu sile.

Sila se neće upotrijebiti kako u situacijama kada je očigledno da neće dovesti do

zakonitog cilja, tako i u situacijama kada je očigledno da će dovesti do težih posljedica u odnosu na posljedice koje bi nastale da sila uopšte ne bude upotrijebljena. Izgovor za upotrebu sile u ovom drugom slučaju nikako ne može da bude „čuvanje integriteta policijske profesije“ ili „imidža policajca u javnosti“.

Primjer za navedeno je slučaj gdje su policijski službenici intervenisali zbog dojave da je u ugostiteljskom objektu došlo do narušavanja javnog reda i mira. S obzirom na to da su u tom ugostiteljskom objektu djeca slavila rođendan, samim prisustvom uniformisanih policijskih službenika, isti su uspostavili narušeni javni red i mir. Međutim, jedan građanin je primijetio intervenciju policije u objektu punom djece, te je počeo prozivati policiju, upućujući im psovke, omalovažavajući policiju i na sličan način vršiti prekršaj iz oblasti javnog reda i mira. Umjesto da komunikacijom pokušaju riješiti novonastalu situaciju (objašnjavajući mu povod intervencije, te same okolnosti intervencije), a potom, ukoliko to ne da rezultate, da licu daju upozorenje, a potom i izdaju naređenje da prestane sa protivpravnim ponašanjem, te da potom i preduzmu eventualno druge radnje i mjere kako bi lice bilo privoljeno na zakonito postupanje, policijski službenici su lice, izrevoltirani njegovim ponašanjem, i to na javnom mjestu, odmah ošamarili, a kako je on i dalje nastavio da galami, krenuli su ga udarati po tijelu rukama i nogama, da bi jedan policijski službenik upotrijebio i palicu. Za sve to vrijeme, djeca iz ugostiteljskog objekta su gledala intervenciju policije. Razumljivo je da, pored toga što uopšte nije postojao osnov za upotrebu sile, sila nije upotrijebljena ni na pravilan način, niti je opravdana upotreba službene palice, pa čak ni tog intenziteta sile u konkretnoj situaciji. Tome treba dodati i netaktičnu intervenciju samih policijskih službenika. Stoga i ne čudi da je navedeni slučaj izazvao veliku uznemirenost među građanima u okviru lokalne zajednice, te čak i inicirao proteste protiv policijske brutalnosti.

Po pravilu, prednost treba dati komunikaciji u odnosu na sve druge radnje i mjere policije, pa tako i u odnosu na primjenu policijskih ovlašćenja, a pogotovo upotrebu sile. Komunikacijom i neprisilnim, odnosno besprinudnim metodama je potrebno riješiti ili bar pokušati riješiti situaciju koja iziskuje interveniju policije. To je pogotovo bitno kod intervencije policije na prekršaj, jer prekršaj, po pravilu, predstavlja „lakši delikt“ u odnosu na krivično djelo, najčešće ne iziskuje hitnost u reagovanju, manje je invazivne prirode po građane... Drugim riječima, u reagovanju na prekršaj, policijski službenici uvijek prednost trebaju dati komunikaciji, i to najčešće nije ograničeno ambijentalnim faktorima.

Postupajući po prijavi narušavanja javnog reda i mira, policija je u ugostiteljskom objektu zatekla šezdesetogodišnjeg muškarca kako narušava javni red i mir vikom, galamom, polijevanjem drugih gostiju pićem i na sličan način. Inače, ponašanje lica je odavalo da je pod uticajem alkohola, a i policijski službenici su poznavali lice kao sklono alkoholu, iako ranije nikada nije bio privođen, ni lišavan slobode, niti je na bilo koji način bio u „sukobu sa zakonom“. Reagujući po prijavi, policijski službenici su pokušali da lice smire, te da ga izvedu iz ugostiteljskog objekta kako bi sa njim obavili razgovor, na šta on nije pristajao, te je u jednom momentu odgurnuo policajca kako bi prošao pored njega do šanka. Percipirajući to kao otpor, pa čak i napad, policijski službenici su upotrebom fizičke snage, pred drugim gostima, lišili slobode lice. Naknadno se lice žalilo na nesenzibilisano (ali ne i nezakonito) postupanje policijskih službenika. Elaborirajući taj primjer na mjesečnom sastanku, komandir policijske stanice je apelovao na senzibilisan pristup prilikom primjene policijskih ovlašćenja, a pogotovo sile i lišenja slobode. Na to su se policijski službenici koji su upotrijebili silu i lišili slobode lice osjetili prozvanim, te su se branili

da su postupali isključivo po zakonu, te da su imali pravo da upotrijebe silu. Na to ih je komandir pitao koliko su puta, kada su bili ispunjeni uslovi za upotrebu sile i lišenje slobode, silu upotrijebili i tako lišili slobode „prave kriminalce“, za koje je notorno da se bave kriminalnim aktivnostima. Na to su učitali, jer su svi prisutni policijski službenici znali odgovor – nijednom.

Međutim, ukoliko se komunikacijom ne mogu ostvariti legitimni ciljevi, policijski službenici ukoliko posegnu za upotrebom sile, silu moraju da upotrijebe u što kraćem periodu, bez nepotrebnog odugovlačenja. Posebno je bitno da se lice prema kome je upotrijebljena sila brzo dislocira sa javnog mjesta gdje je sila upotrijebljena, kako bi se spriječile kolateralne posljedice. To posebno dolazi do izražaja ukoliko je lice prema kome je upotrijebljena sila nakon toga lišeno slobode (što će i najčešće biti slučaj) – potrebno ga je što prije transportovati u službene prostorije (ili do suda).

Tri policijska službenika u patroli su intervenisali povodom narušavanja javnog reda i mira u jednoj pekari u noćnim satima. Dolaskom na lice mjesta, vidno pijanog izgrednika su smjestili na zadnje sjedište vozila, pored vozila je ostao jedan policijski službenik da „čuva“ lice u vozilu, dok su preostala dva policijska službenika otišli do pekare da provjere navode prijave za intervenciju. U jednom trenutku, lice je izašlo iz vozila i krenulo da vrijeđa prolaznike i mušterije ispred pekare, a potom je počelo da vrijeđa i policijskog službenika koji ga je opomenuo da prestane sa takvim ponašanjem, te mu je izdao i naredbu. Oglušujući se o naređenje, lice je i fizički napalo policijskog službenika, te mu zadao nekoliko udaraca u predjelu glave, a dalji napad su spriječila druga dva policijska službenika koji su navedeno lice tek potom lišili slobode i vezali ga.

Policijski službenik silu može da upotrijebi samo kada je ona neophodna za rješavanje konkretne intervencije. Ukoliko na bilo koji drugi način može da riješi intervenciju, odnosno ispuni zakonit cilj, ne smije da upotrijebi silu. Takođe, silu policijski službenik smije da upotrijebi samo do kada je ona neophodna. Ukoliko je upotrebljava i nakon što prestane potreba za njenom upotrebom, to se smatra prekoračenjem ili čak i zloupotrebom sile i policijski službenik za to krivično odgovara. To ne može pravdati isprovociranošću od strane lica prema kome je silu upotrijebio, ambijentalnim razlozima ili nekim drugim izgovorom, jer je policijski službenik posebno osposobljen kako ne bi reagovao na provokaciju drugog lica, a takođe je i obučen da adekvatno procijeni ambijentalne uslove i okolnosti u uslovi-ma (anticipirane) upotrebe sile.

Takođe, policijski službenik je dužan da prestane sa upotrebom sile odmah čim ustanovi da dalja upotreba sile neće dovesti do ispunjenja zakonitog cilja, odnosno da će dovesti do većih posljedica nego što su posljedice da se ona uopšte nije upotrijebila (odnosno, ukoliko se odmah prekine sa upotrebom sile), bez obzira na to da li su te okolnosti iskrsele tokom upotrebe sile ili su i prije bile prisutne, samo ih policijski službenik nije adekvatno percipirao.

Policijski službenici posebno moraju da uzmu u obzir fizičke i lične karakteristike lica prema kome upotrebljavaju silu i da vrstu i intenzitet, te upotrebljeni nivo

sile usklade sa tim karakteristikama. To konkretno znači da, iako postoji zakonski osnov da upotrijebe i službenu palicu u konkretnoj situaciji, istu neće upotrijebiti prema djetetu ukoliko postoji mogućnost da službeni zadatak izvrše upotrebom fizičke snage ili ukoliko je očigledno da bi upotreba službene palice nad djecom, ženama, invalidima, starim i iznemoglim licima, čak i kada postoji osnov za upotrebu, doveo do reakcije lica na javnom mjestu prema policijskim službenicima.

Sredstva sile se upotrebljavaju isključivo na način na koji je to propisano i prema dijelovima tijela kako je propisano. Svaka druga arbitrarna i paušalna upotreba konkretnih sredstava sile (poput fizičke snage, a pogotovo sredstava za vezivanje i službene palice) smatra se nepravilnom primjenom sile i kao takva podliježe sankcionisanju.

Policijski službenik je obavezan da odmah nakon upotrebe sile, ukoliko je u mogućnosti, pruži neophodnu medicinsku pomoć povrijeđenim licima, uključujući i lice prema kome su upotrijebljena sredstva sile, bez obzira na njegovo prethodno ponašanje, pa čak i ono ponašanje koje je iniciralo upotrebu sile. Zabranjeno je i kažnjivo bilo kakvo osvetničko ponašanje prema licu prema kome su upotrijebljena sredstva sile nakon što je ispunjen zakonit cilj (zaštićeno lice, odbijen napad, savladan otpor, spriječeno bjekstvo). Štaviše, ukoliko je usljed upotrebe sile (ili iz drugih razloga, pa čak i prije intervencije policijskog službenika) nastala povreda tog lica, policijski službenici su dužni da obezbijede medicinsku pomoć.

Pod obezbjeđivanjem medicinske pomoći ne podrazumijeva se (isključivo) da policijski službenici pruže prvu pomoć (mada ni to nije isključeno, ukoliko su policijski službenici osposobljeni da pruže prvu pomoć), već je neophodno da obavijeste medicinske službe i da preduzmu određene aktivnosti na predupređivanju nastanka veće posljedice (zaustaviti krvarenje, staviti lice u koma položaj, omogućiti licu dotok kiseonika, udaljiti lice od požara, pokušati ugasiti požar), kao i na pružanju psihičke podrške i pomoći.

Ukoliko policijski službenik procijeni da je povreda opasna po život ili tjelesni integritet lica, dužan je da pozove prvu pomoć čak i ukoliko lice ne traži ili čak i odbija pružanje prve pomoći. Takođe, ukoliko lice koje je zadobilo lakše povrede u početku odbije pomoć, a kasnije je zatraži, dužnost policijskih službenika jeste da mu obezbijedi pomoć. Prilikom pružanja pomoći od strane medicinske ekipe, policijski službenik treba da im omogući nesmetan dolazak na lice mjesta i nesmetan rad, sem ukoliko razlozi lične bezbjednosti, kao i bezbjednost drugih lica (uključujući i bezbjednost medicinskog osoblja) drugačije ne nalažu. Ukoliko to razlozi bezbjednosti nalažu, te shodno konkretnim okolnostima, policijski službenik je dužan da postupi po medicinski opravdanim zahtjevima i nalogima medicinskih radnika. To podrazumijeva i da se udalji od lica kojem pružaju prvu pomoć, kako bi omogućili povjerljiv razgovor na relaciji pacijent-doktor, ali se podrazumijeva da će policijski službenici pri tom preduzeti mjere koje bi onemogućile bjekstvo lica.

Posebno je obaveza policijskog službenika da prilikom upotrebe bilo kojeg sredstva sile posveti dužnu pažnju mogućnosti ugrožavanja tjelesnog integriteta

i života lica prema kome upotrebljava silu. Čak, imajući u vidu karakter prekršaja kao delikata, policijski službenik bi trebao i da se uzdrži od upotrebe sile ukoliko postoji mogućnost da tom prilikom ugrozi (u većoj mjeri) tjelesni integritet lica ili da izazove smrt lica. Razumljivo je da da bi u tom slučaju posljedica upotrebe sile svakako bila neuporedivo veća u odnosu na posljedicu koja bi uslijedila da sila nije ni upotrijebljena. Doduše, ovo se ne odnosi samo na upotrebu sredstava sile kojim se ugrožava život lica, već i na upotrebu svih onih sredstava sile kojima se u većoj mjeri ugrožava tjelesni integritet lica. Razumljivo je da se tjelesni integritet lica može u većoj mjeri narušiti i „najblažim sredstvom sile“ zbog čega policijski službenici u svakoj situaciji moraju da posvete dužnu pažnju afirmisanju načela srazmjernosti i proporcionalnosti u upotrebi sile.

2.5. Hodogram upotrebe sile

Svaka (anticipirana) upotreba sile ima određeni hodogram:

1. Procjena osnova relevantnih za zakonitu, bezbjednu, efikasnu, opravdanu i taktičnu upotrebu konkretnog sredstva sile koja se bazira na istovremenoj procjeni objektivnih i subjektivnih elemenata relevantnih za procjenu;
2. Faktička upotreba sile, shodno konkretnoj situaciji i taktici upotrebe konkretnog sredstva ili sredstava sile. U okviru navedenog se podrazumijeva i izdavanje naredbe o upotrebi sile i postupanje po njoj;
3. Izvještavanje i obavještavanje relevantnih subjekata o upotrebi sile u određenom roku;
4. Evidentiranje upotrebene sile u ustrojene evidencije po povratku u službene prostorije;
5. Dokumentovanje upotrebene sile do kraja smjene.

Poseban segment hodograma upotrebe sile jeste procjena i odlučivanje o zakonitosti i pravilnosti upotrebene sile koja se procjenjuje u posebnom postupku na osnovu evidentiranih i dokumentovanih sadržaja prethodno navedenih faza upotrebe sile. Podnošenjem izvještaja policijski službenik pokreće postupak ocjene opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava sile i inicira proces unutrašnje (hijerarhijske) kontrole upotrebe sredstava sile.

O svakoj upotrebjenoj sili potrebno je izvijestiti određene subjekte, zatim evidentirati je i dokumentovati. To je bitno zbog interne i hijerarhijske kontrole, ali i radi evaluacije upotrebene sile.

Nakon upotrebe sile, policijski službenik koji je upotrijebio silu odmah o tome izvještava šefa smjene i dežurnog rukovodnog radnika koji bi o tome trebalo da izvijeste rukovodioca organizacione jedinice. Ukoliko je upotrebom sile nastupila teška tjelesna povreda ili je izazvana (ili se očekuje) veća uznemirenost građana ili su izazvane štetne posljedice po policiju, neposredni rukovodilac o upotrebi sile

odmah izvijestiti najviši menadžment policije, te Jedinicu za profesionalne standarde.

Ukoliko postoje indicije da je upotrebom sile došlo do izvršenja krivičnog djela od strane policijskog službenika ili je upotrebom sile došlo do teške tjelesne povrede ili smrti lica, potrebno je o okolnostima upotrebe sile obavijestiti tužioca, a po njegovom odobrenju izvršiti i uviđaj.

Svaka upotrijebljena sila se evidentira u evidencije koje moraju biti ustrojene u osnovnim i unutrašnjim organizacionim jedinicama. Te evidencije treba da minimalno sadrže sljedeće podatke o upotrebnoj sili: ime i prezime policijskog službenika koji je upotrijebio silu, naziv organizacione jedinice, datum i vrijeme upotrebe sile, sredstva sile koja su upotrijebljena, ime i prezime lica prema kojem je upotrijebljena sila i kratak opis događaja. Evidentiranje sile je potrebno realizovati odmah po povatku u službene prostorije, a najkasnije do kraja smjene.

Pored izvještavanja i evidentiranja, do kraja smjene policijski službenik koji je upotrijebio silu mora da sačini izvještaj o upotrebi sile i da ga preda neposrednom rukovodiocu, odnosno rukovodiocu organizacione jedinice. Najbolje je podnijeti izvještaj odmah nakon upotrebe dok su sjećanja svježija i utisci jaki.

Obaveza policijskog službenika jeste da se podvrgne proceduri ocjene zakonitosti i pravilnosti upotrebne sile. Ova obaveza podrazumijeva dužnost podnošenja izvještaja o upotrebi sile (sem ukoliko to nije u mogućnosti, usljed objektivnih razloga), i to u predviđenom roku, kao i dužnost davanja tačnih, potpunih i relevantnih podataka o upotrebnoj sili. Pored dužnosti podnošenja izvještaja, policijski službenik je dužan i da evidentira upotrijebljenu silu, te da o upotrebnoj sili odmah izvijesti relevantne subjekte. Ukoliko se to smatra potrebnim, dužan je da o upotrebnoj sili dâ izjavu pripadnicima Jedinice za profesionalne standarde ili tužiocu (naravno, ukoliko je daje u svojstvu svjedoka). Suprotno ponašanje predstavlja povredu radnih dužnosti policijskog službenika i podliježe ocjeni disciplinske odgovornosti.

Na licu su nakon hapšenja upotrebom fizičke snage konstatovane povrede u vidu nagnječenja glave, nosa i ramena, lom nosa, te distorzija metalnog implantanta na ruci. Objašnjenje je bilo da su navedene povrede nastale isključivo kao posljedica „čišćenja” kao tehnike fizičke snage koja je jedino upotrijebljena prilikom hapšenja.

Iz navedenog proizlazi da je disciplinski odgovoran policijski službenik koji nije evidentirao upotrijebljenu silu i koji nije o tome izvijestio relevantne subjekte, te je nije dokumentovao, bez obzira na to da li je sila upotrijebljena zakonito (i pravilno).

Naime, u slučajevima kada se sazna za upotrebu sile koja nije evidentirana i dokumentovana, potrebno je u tom slučaju pokrenuti postupak utvrđivanja disciplinske odgovornosti, s obzirom na indicije da je policijski službenik time počinio teže povrede dužnosti poput neizvršavanja,

nesavjesnog ili neblagovremenog izvršavanja poslova i zadataka, kao i davanje netačnih podataka koji utiču na donošenje odluke nadležnih organa ili izazivaju druge štetne posljedice. Iniciranje disciplinskog postupka protiv policijskog službenika ne onemogućava i postupak ocjene zakonitosti i pravilnosti upotrebljenog sredstva sile. Takođe, eventualna (pozitivna) ocjena zakonitosti i pravilnosti upotrebljenog sredstva sile ne isključuje mogućnost da je policijski službenik počinio težu povredu dužnosti neevidentiranjem i neizvještavanjem o upotrebi sile.

2.6. Ček-lista upotrebe sile u konkretnoj situaciji

Kontrolna lista pitanja koju je potrebno da policijski službenik samoevoluira kako bi prekontrolisao da li je njegova upotreba sile bila legitimna, zakonita, pravilna i opravdana prilikom intervencije na prekršaje iz oblasti javnog reda i mira:

1. U navedenoj situaciji je zakonom dozvoljena intervencija policije, odnosno primjena planiranog policijskog ovlašćenja?
2. Anticipirana primjena policijskih ovlašćenja, a pogotovo upotreba sile se može preduzeti bez ili sa minimalnim ugrožavanjem policijskog službenika i lica?
3. Policijski službenik je osposobljen da upotrijebi anticipirano sredstvo sile i time lice liši slobode, odnosno stavi pod kontrolu?
4. Sila prema vinovniku prekršaja je upotrijebljena radi odbijanja napada tog lica, radi predupređivanja ili savlađivanja njegovog otpora ili radi onemogućavanja i sprečavanja bjekstva?
5. Upotreba sile u konkretnoj situaciji je jedini način reagovanja na protivpravno ponašanje vinovnika prekršaja? Protivpravno ponašanje vinovnika prekršaja se ne može spriječiti na drugi način, niti se zakonit cilj može ostvariti primjenom drugih, besprindunih radnji i mjera?
6. Prije upotrebe sile, policijski službenik je upozorio lice na štetno ponašanje, kao i izdao mu naređenje da prekine sa ponašanjem koje anticipira upotrebu sile?
7. Policijski službenik je silu upotrijebljavao samo dok nije ispunio zakonit cilj – prestao je sa upotrebom sile odmah nakon što je odbio napad, odnosno preduprijetio ili savladao otpor ili spriječio bjekstvo?
8. Upotrebjeno sredstvo sile je srazmjerno i proporcionalno za ostvarivanje zakonitog cilja, bez obzira na to što je u konkretnoj situaciji moglo da se upotrijebi i teže sredstvo?
9. Upotrijebljena sila nije izazvala nikakve posljedice prema licu, odnosno one su minimalne shodno situaciji i srazmjerne cilju zbog kojeg su preduzete?
10. Upotrebjeno sredstvo sile je efikasno za ostvarivanje cilja zbog kojeg je upotrebjeno, i uz to je i zakonom dozvoljeno za konkretnu situaciju i za konkretan cilj?
11. Sredstvo sile je upotrebjeno na zakonom i podzakonskim aktima propisan

način, odnosno upotrebljeno je „pravilno“:

- Nije primijenjena „sirova“ fizička snaga, već tehnike odbrane i napada;
- Primijenjene su dozvoljene tehnike fizičke snage, bez šamaranja;
- Službena palica nije upotrijebljena prema fizički slabijem licu;
- Službena palica je primijenjena tako da udarac njome „sklizne“;
- Službena palica nije upotrijebljena radi savlađivanja pasivnog otpora u prisustvu dva policijska službenika;
- Lice nije vezano za nepokretne predmete u službenim prostorijama ili van njih;
- Licu službene lisice nisu pretegnute, niti mu je omogućeno da on pretegne lisice;
- Nad licem, nakon vezivanja, nije korišćena službena palica.

12. Ukoliko je to bilo neophodno ili ukoliko je to lice zahtijevalo, licu prema kome je upotrijebljena sila odmah je obezbijedena medicinska pomoć?

13. Policijski službenik se identifikovao licu prema kome je upotrijebio silu i to, po pravilu, prije upotrebe sile?

14. Policijski službenik je lice prema kome je upotrijebljena sila obavijestio o razlozima upotrebljene sile, kao i o osnovima lišenja slobode, te o pravima koje lice ima:

- Pravo na advokata;
- Pravo na obavještanje trećih lica;
- Pravo na medicinsku pomoć;
- Pravo na zaštitu privatnosti;
- Pravo na slobodu ispovijedanja vjere;
- Pravo na zaštitu zdravlja i tjelesnog integriteta;
- Pravo na poštovanje dostojanstva ličnosti lica za vrijeme boravka u službenim prostorijama;
- Pravo na prava koje ima okrivljeno lice (za prekršaj).

15. Policijski službenik je licu prava saopštio, objasnio i omogućio mu da se koristi pravima za koje je lice iskazao namjeru da se istima koristi?

16. O upotrebi sile, policijski službenik je odmah izvijestio neposrednog rukovodioca i šefa smjene, odnosno dežurnu službu?

17. O lišenju slobode lica upotrebom sile zbog zaticanja u vršenju prekršaja (te da postoji mogućnost da nastavi sa vršenjem prekršaja boravkom na slobodi), odmah je obaviješten sud?

18. Policijski službenik je evidentirao upotrebljenu silu u stanične evidencije do kraja smjene?

19. O upotrebljenoj sili, policijski službenik je sačinio izvještaj o upotrebi sile i drugu pismena, odnosno isti je silu dokumentovao?

20. Lice lišeno slobode upotrebom sile je pušteno na slobodu odmah nakon što su prestali razlozi zadržavanja lišenjem slobode, odnosno isti je odmah nakon lišenja slobode sproveden sudu?

Na sva navedena pitanja, policijski službenik treba da potvrdno odgovori.

Ukoliko je na bilo koje pitanje negativan odgovor, policijski službenik to mora posebno da obrazloži i o tome sačini dokumentaciju, te da o tome izvijesti neposrednog rukovodioca.

3

TAKTIKA UPOTREBE SREDSTAVA SILE PREMA UČINIOCIMA PREKRŠAJA

3.1. Taktika upotrebe fizičke snage

Fizička snaga je najblaže sredstvo sile, odnosno smatra se da (trebalo bi da) izaziva najblaže posljedice po lice. Međutim, iako bi u svojoj osnovi trebalo da bude najblaži oblik sile, upotreba fizičke snage može nanijeti i teže posljedice od upotrebe drugih sredstava sile i u krajnjoj liniji uzrokovati teške tjelesne povrede ili smrt lica prema kome je upotrijebljeno ovo sredstvo.

Intenzitet upotrijebljene fizičke snage radi savladavanja otpora ili odbijanja napada na sebe, drugo lice, na objekat ili prostor koji se obezbjeđuje, može se kretati u širokom rasponu i ovisi o konkretnoj fizičkoj snazi policijskog službenika kao i fizičkoj snazi, konstytuciji i znanju borilačkih vještina lica prema kome se upotrebljava fizička snaga.

Pod upotrebom fizičke snage kao sredstva sile podrazumijevaju se tehnike iz borilačkih vještina kojima se primorava na poslušnost lice koje ometa ili sprečava izvršenje službene radnje. Iz navedenog proizlazi da upotreba fizičke snage, kao sredstva sile, nije upotreba „sirove“ fizičke snage, već tehnika koje proizlaze iz borilačkih vještina i samoodbrane, prilagođene zahtjevima policijskih poslova i zadataka. Koje su to tehnike, nije uvijek precizno određeno, ali se pod njima primarno podrazumijevaju zahvati, udarci, bacanja, čišćenja, gušenja, pritisci, guranje i povlačenje lica, eskivaže, čupanje, saplitanje... Bitno je naglasiti da posljedice upotrebe pojedinih ovih tehnika nisu iste, te shodno tome one se trebaju primjenjivati postepeno, ukoliko to mogućnosti dozvoljavaju.

Po pravilu, zahvati se smatraju „blažom“ tehnikom u odnosu na bacanje, udarce ili druge vještine odbrane i napada... Među njima se posebno ističu poluge koje su najpogodnije za savladavanje pasivnog i aktivnog otpora i najčešće se upotrebljavaju zahvati za privođenje.

Držanje lica „pod polugom“ u cilju fiksacije do upotrebe sredstava za vezivanje se smatra upotrebom fizičke snage. Upotrebom fizičke snage se smatra i držanje i povlačenje ruku lica radi njihovog vezivanja, ukoliko to lice ne radi dobrovoljno (ne pruži ruke). Nakon vezanja lica, ukoliko lice ne pruža otpor i ukoliko je uspostavljena kontrola lica, prestaje potreba za daljom upotrebom fizičke snage, ali se podizanje i vođenje lica „pod ključem“ i dalje smatra upotrebom sile. Naravno, i kada je u tom položaju („pod ključem“) prema licu se može upotrijebiti i druga tehnika fizičke snage ukoliko lice odbija dalju poslušnost. S obzirom na to da i držanjem lica „pod ključem“, kao i vođenjem lica na takav način mogu nastati određene povrede, koje su na početku i nevidljive, a što može biti sporno u eventualnom postupku utvrđivanja okolnosti upotrebe konkretnog sredstva sile, potrebno je i taj postupak sa licem adekvatno dokumentovati.

Da bi se lice dovelo u poziciju za preduzimanje zahvata, a pogotovo poluge, prethodno je najčešće neophodno preduzeti i druge tehnike, u prvom redu udarce. Udarac se koristi u funkciji trenutnog onesposobljavanja napadača, zadavanjem

boli velikog intenziteta ili čak i fizičke povrede. Udarci predstavljaju energične kontakte različitih dijelova tijela sa različitim površinama napadača u cilju destrukcije istog stvaranjem osjećaja bola. Udarci se mogu izvoditi glavom i različitim površinama gornjih i donjih ekstremiteta (prsti, šaka, lakat, različiti dijelovi stopala, potkoljenica, koljeno).

U pravilu, udarac treba koristiti da bi se odbio trenutni napad koji se nije mogao na drugi način izbjeći, a najčešće da bi se lice trenutno onesposobilo i nad njim upotrijebila druga, blaža tehnika (zahvat za dovođenje ili vezivanje). Višestruko zadavanje udaraca (glavom, rukom ili nogom) bez preduzimanja zahvata ili vezivanja lica, u suprotnosti je sa pravilima o upotrebi sredstava sile i predstavlja prekomjernu upotrebu sile, odnosno prekoračenje u upotrebi fizičke snage.

Opravdano je neposredno prije upotrebe bilo koje tehnike fizičke snage nanijeti udarac licu kako bi se izbacio iz ravnoteže, te kako bi se u potpunosti ili u većoj mjeri onemogućio na pružanje otpora (a pogotovo aktivnog napada), da bi se potom upotrijebila konkretna tehnika u cilju savlađivanja lica, ostvarivanja efikasne kontrole nad licem, te privoljevanja na saradnju. Naravno, ovo ne treba shvatiti bespogovorno, pogotovo imajući u vidu moguće izuzetke (djeca, fizički slaba i iznemogla lica, žene, starija lica).

Šamaranje, odnosno udaranje otvorenim dlanom po licu ili glavi se ne smatra upotrebom fizičke snage, već neutemeljenom radnjom i ponižavajućim postupanjem, te je kao takva nepravilna u upotrebi ovog sredstva sile i podliježe disciplinskoj, a u određenim slučajevima i krivičnoj odgovornosti policijskog službenika (mogu postojati elementi npr. krivičnog djela povreda ljudskog dostojanstva zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja). Isto je i sa „šutiranjem“, odnosno „cipelarenjem“ – višekratnim nekontrolisanim udaranjem bespomoćnog lica koje leži ili čuči na podlozi rukama i nogama, koje uz to još ne pruža otpor, niti napada, niti ima mogućnost da bježi.

Bacanja predstavljaju složene kretne strukture, namijenjene destabilizaciji i nanošenju bola, na putu do potpune kontrole protivnika. Realizuju se bacanjem nakon (obu)hvata tijela ili dijelova tijela sa ili bez korišćenja odjeće napadača. Nakon kvalitetnog kontakta, bacanje se izvodi prenošenjem sopstvenog kretanja na tijelo partnera.

Čišćenja predstavljaju pokušaje destrukcije protivnika destabilizacijom i nanošenjem bola djelovanjem na njegove donje ekstremitete. Uglavnom su dio kombinovanog motoričkog programa na putu za potpuniju kontrolu napadača. Moguće ih je realizovati sa ili bez kontakta sa gornjim ekstremitetima sa protivnikom.

Gušenja predstavljaju pritisak na vratni dio tijela ekstremitetima, odjećom ili priručnim sredstvima sa osnovnim ciljem sprečavanja dotoka kiseonika (krvna gušenja) u mozak ili u pluća (respiratorna gušenja). Kratkotrajni nedostatak kis-

eonika u mozgu i plućima prouzrokuje gubitak svijesti, što može imati štetne i tragične posljedice. Zbog toga se ove tehnike moraju posebno kontrolisati pri izvođenju i ne bi ih trebali koristiti policijski službenici koji nisu u većoj mjeri osposobljeni i bez nužne potrebe.

Za objašnjenje kakve posljedice nepravilno korišćenje tehnika na vratu može izazvati, ilustrativan je slučaj hapšenja Džordža Flojda koji je rezultirao njegovom smrću upravo usljed nepravilne primjene tehnike od strane policijskog službenika (bez obzira na potencijalno prisutne faktore komorbiditeta u organizmu žrtve), i to nakon što je potreba za bilo kakvom tehnikom fizičke snage, a pogotovo za tehnikom gušenja i prestala. Naime, u ovom slučaju, policijski službenik je lice koje je zavezano ležalo na asfaltu „fiksirao“ na taj način što mu je koljeno stavio na vrat, a potom i na glavu pritiskajući mu tako disajne puteve svojom težinom tijela, i to nekoliko minuta. Pored toga što je ovaj način „fiksacije“ lica bio nepotreban, nužno je naglasiti da je bio i nepravilan. Naime, u slučaju potrebe za fiksiranjem lica u ovom stanju (lice je položeno, pruža otpor, nije zavezano), fiksiranje lica se ne vrši spuštanjem jednog oslonca vlastitog tijela na koljeno kojim se pritiska glava (ili vrat) lica. Pravilno korišćenje ove tehnike podrazumijeva da se težište tijela ravnomjerno raspoređuje na dva oslonca (pored glavnog, a to je druga noga), od kojih je prvi oslonac koljeno koje je oslonjeno na podlogu nedaleko od glave lica, dok je drugi oslonac na vrhovima prstiju iste noge policijskog službenika. Natstopaličnim dijelom i tibijom se djeluje na vrat lica koji se fiksira (onemogućava se podizanje vrata, a djelimično i okretanje glave), ali se ne utiče na normalno disanje. Tijelo policijskog službenika je za to vrijeme uspravno i iznad tibije, a po potrebi se može i spustiti na tetivu, jer stopalični dio oslonca (prsti) onemogućava pritiskanje vrata u mjeri da onemogućava disanje.

I pritisci, štipanja, grebanja, čupanje kosmatih dijelova tijela se takođe, pod određenim uslovima, mogu smatrati upotrebom fizičke snage kao sile. Prednost ovih tehnika jeste što za njihovu realizaciju nije potrebno posebno kretanje, značajan prostor ili posebne sposobnosti, a u isto vrijeme, njihova pravovremena upotreba obezbjeđuje brzo nastajanje značajnog nivoa bola, a time i moguće kontrole nad protivnikom, bilo da se upotrebljava samostalno ili u kombinaciji sa drugim alatima

Prilikom dokumentovanja upotrebe fizičke snage, izuzetno je bitno da se navede koja je tehnika korišćena, koliko puta (pogotovo ukoliko su udarci u pitanju) i prema kojem dijelu tijela i koliko je to dugo trajalo. Takođe je bitno da se navedu povrede koje su vidljive na tretiranom dijelu tijela lica, kao i predočene i pretpostavljene povrede.

3.2. Taktika upotrebe službene palice

Pod službenom palicom se podrazumijevaju palice kojima su opremljeni i zaduženi policijski službenici, a one su najčešće (obične) gumene palice, mada u formacijskoj opremi policije postoje i drvene palice, interventne (kombinacija plastika-guma) palice koje su duže, teleskopske (sklopive) palice i tzv. tomfa palice. Gumena palica je dio osnovne policijske opreme policijskog službenika, dok su ostale palice dio dopunske opreme najčešće posebno obučениh i opremljenih jedinica policije, zbog čega je i potrebno posebno se obučiti za rukovanje ovim palicama.

Pod upotrebom službene palice kao sredstva sile podrazumijeva se udarac pal-

icom. Udarac palicom treba zadati tako da palica u odnosu na tijelo ili dijelove tijela ide pod kosim uglom (da sklizne). Zadavanje udaraca službenom palicom pod pravim uglom u odnosu na tijelo ili dijelove tijela treba izbjegavati, jer takvi udarci mogu prouzrokovati frakturu lobanje ili prelome kostiju, tj. prouzrokovati teške i trajne posljedice po lica.

Pod upotrebom službene palice smatra se i udarac vrhom palice („ubod” palicom), što je posebno karakteristično za upotrebu tomfa palice.

Upotrebom službene palice ne smatra se svako rukovanje palicom, pa se tako blokade (udaraca) palicom ne smatraju upotrebom službene palice, niti se korišćenje palice kao pomagala prilikom sprovođenja lica lišenog slobode ili prilikom dovođenja i održavanja agresivnog lica u inferiornom položaju prilikom lišenja slobode (držanje pod „ključem”) smatra upotrebom službene palice. Takođe, upotrebom službene palice se ne smatra ni potiskivanje lica. Međutim, kako i u ovim slučajevima može doći do povređivanja lica, bitno je i ovaj oblik korišćenja palice adekvatno dokumentovati („provući”) kroz službenu zabilješku ili izvještaj iz službe.

Upotrebom ovog sredstva sile smatra se isključivo udarac službenom palicom. Udarac drugom vrstom palice ili sličnim predmetom (štapom, batinom, gumenom cijevi, metalnom šipkom...) se ne može smatrati upotrebom ovog sredstva sile (niti bilo kojeg drugog), te se eventualna zakonitost korišćenja tih predmeta od strane policijskog službenika procjenjuje shodno institutu nužne odbrane.

Službenom palicom se ne smiju nanositi udarci u glavu, u predio genitalija, u vrat, kičmeni stub, grudni koš i trbušni zid, odnosno palicom se zadaju udarci na velike dijelove mišića na ljudskom tijelu i prema rukama i nogama. Drugo ograničenje upotrebe službene palice se odnosi na upotrebu palice radi savladavanja pasivnog otpora.

Po pravilu, uvijek kada dva (ili više) policijska službenika reaguju prema jednom licu netaktično je i neopravdano da se prema tom licu upotrebljava službena palica. Ukoliko lice pruža pasivan otpor, upotreba službene palice na javnom mjestu od strane jednog policijskog službenika, gdje su prisutna dva ili više policijskih službenika, uvijek je netaktična, pa stoga i nepravilna.

Policijski službenik mora da prestane sa udarcima palicom čim je za time prestala potreba, odnosno čim je savladan otpor ili odbijen napad. Svaka dalja upotreba službene palice smatra se prekoračenjem i kažnjiva je. Pogotovo je zabranjeno upotrebljavati palicu nad licem koje ne pruža otpor ili ne bježi, odnosno nije ni u mogućnosti da napadne, pruži otpor ili da bježi (npr. kada bespomoćno leži na zemlji nakon pruženog napada ili otpor koji je potom savladan).

Dok su povrede lica prema kome se upotrebljava fizička snaga rijetke, dotle su povrede, pogotovo vidljive, relativno česte prilikom upotrebe službene palice, zbog čega se dokumentovanju i argumentovanju mora posvetiti posebna pažnja.

Potrebno je da se fotografišu nastale povrede, uključujući i fotografisanje lica sa odjećom koju je imalo na sebi prilikom upotrebe sile (zadobijanja udaraca palicom), kao i same povrede.

U izvještaju o upotrebi sile, pored obaveznih elemenata, bitno je naglasiti osnov za upotrebu službene palice u odnosu na (ne)upotrijebljenu fizičku snagu. U izvještaju se navodi i koliko je udaraca policijski službenik nanio licu, te po kojim dijelovima tijela, te da li su na tim dijelovima tijela ostale vidljive povrede (koje se mogu konstatovati tokom pregleda, odnosno pretresanja lica, ukoliko je isto lišeno slobode, što treba navesti). Pogrešna je praksa da se u izvještaju navede samo broj i intenzitet udaraca službenom palicom shodno broju i intenzitetu vidljivih ili predočenih povreda, imajući u vidu da je razumljivo da se određene povrede od palice mogu konstatovati i nakon izvjesnog vremena (unutrašnje povrede).

3.3. Taktika upotrebe sredstava za vezivanje

Pod sredstvima za vezivanje primarno se podrazumijevaju službene lisice i jednokratne plastične zatege, međutim, u nedostatku ovih sredstava, lica se mogu vezati i drugim priručnim sredstvima, poput konopca, kanapa, lanaca, vezica i drugim sličnim sredstvima.

Pod upotrebom sredstava za vezivanje podrazumijeva se vezivanje ruku lica ovim sredstvima, a izuzetno vezivanje i nogu lica. Lice treba vezati isključivo sa rukama iza leđa čime će se otkloniti mnoge opasnosti zbog smanjene pokretljivosti tijela.

Prilikom vezivanja lica, potrebno ih je u toj mjeri stegnuti da lice ne može izvući ruke (noge) iz lisica (ili drugih sredstava kojima je vezan), ali da se omogući normalna cirkulacija. Kod lisica, to se postiže aktiviranjem bravice za blokiranje lisica. Stoga se pod (pravilnim) vezanjem lica lisicama smatra i aktiviranje bravice za blokiranje. Ona se uvijek mora aktivirati radi eventualnog izbjegavanja samonanošenja povreda lica prekomjernim stezanjem. Suprotno postupanje takođe predstavlja nepravilno postupanje.

Policijski službenik trebalo bi da stalno provjerava pravilnost stavljenih lisica na licu. Pogotovo je to bitno prilikom predaje i preuzimanja lica, ukoliko se sa lica tom prilikom ne skidaju lisice. Svaki policijski službenik koji preuzima lice, predaje ga, koji ga sprovodi prije sprovođenja mora da se uvjeri u pravilnost upotrijebljenih sredstava za vezivanje.

Sredstva za vezivanje su sekundarno, pomoćno sredstvo koje se upotrebljava nakon primarnog, konstatujućeg sredstva (fizičke snage, službene palice, vatrenog oružja), te se njime ne narušavaju ljudska prava i slobode (uključujući i pravo na slobodu kretanja, jer je privremeno ograničenje slobode kretanja nastupilo prije, primoravanjem lica na poslušnost upotrebom drugih sredstava sile). Osnovna namjena sredstava za vezivanje jeste smanjiti ili onemogućiti pokretljivost lica, uključujući i onemogućavanje samopovređivanja lica. Po pravilu, policijski službenik

bi trebao uvijek da upotrijebi sredstava za vezivanje prema licu lišenom slobode. S druge strane, prilikom privođenja i sprovođenja lica, ukoliko postoji sumnja da će to lice napasti policijskog službenika ili drugo lice, da će pokušati pobjeći ili da će se povrijediti, policijski službenik samostalno procjenjuje da li će lice koje se privodi ili sprovodi vezati ili ne.

Ograničenja upotrebe sredstava za vezivanje su:

- zajedno se ne mogu vezati više od dva lica;
- ne smiju se vezati zajedno odrasli i maloljetnici (uključujući i djecu);
- ne smiju se vezati zajedno lica suprotnog pola;
- lica se ne smiju vezati za predmete u službenim prostorijama, kao ni za predmete van službenih prostorija (za bolničke krevete, ograde, vozila, uličnu rasvjetu).

Takođe, kao sredstva za vezivanje ne mogu da se upotrebljavaju sredstva čijom bi se upotrebom nanijele povrede licu, poput tanke žice, bodljikave žice, najlonske ili plastične žice (silk, flaks)...

Nakon vezivanja, nad licem se ne smije koristiti službena palica.

Da bi se izvršilo vezivanje potrebno je lice dovesti u poziciju za vezivanje. Dovođenje lica u poziciju za vezivanje može se realizovati izdavanjem naređenja, kombinacijom izdavanja naređenja i preventivnog korišćenja vatrenog oružja i/ili upotrebom fizičke snage. Potrebno je lice dovesti u položaj za vezivanje, prilikom čega je bitno ostvariti ambijentalnu superiornost.

Policijski službenici su često prisiljeni najprije savladati otpor koji lice pruža, a tek potom upotrijebiti i sredstva za vezivanje. Upotreba fizičke snage i sredstava za vezivanje potrebna je i kad se lice nakon prekršaja i dalje agresivno ponaša, kad bjekstvom, a zatim i pasivnim otporom, kao i kada bjekstvom i aktivnim otporom onemogućava zakonitu radnju policijskih službenika. Upotreba sredstava za vezivanje u ovakvim situacijama čini logičnu i nerazdvojivu cjelinu sa upotrebom fizičke snage ili službene palice, odnosno samo završni dio upotrebe sile koja omogućava dalje preduzimanje radnji i mjera, koje zbog otpora lica prema kojoj se upotrebljava nije bilo moguće preduzeti prije sile.

4

UPOTREBA SILE U POJEDINIM TAKTIČKIM SITUACIJAMA

Do upotrebe sile najčešće dolazi u slučaju napada lica na policijskog službenika, odnosno radi odbijanja napada, zatim prilikom bježanja lica, kao i u slučaju nepostupanja po zakonito izdatom naređenju policijskog službenika. Sljedstveno, to su i najčešće situacije u kojima dolazi do prekoračenja ili zloupotrebe sile, te u tim situacijama policijski službenici moraju da budu posebno oprezni prilikom procjene, a potom i prilikom upotrebe (anticipirane) sile.

Napad na policijskog službenika je svakako legitiman osnov za upotrebu sile. Međutim, ono što policijski službenici često prenebregavaju u ovim situacijama, jeste to da, iako su intervencije uglavnom neophodne, policijski službenici već prilikom same intervencije, odnosno dolaskom na lice mjesta, moraju da procijene i vlastitu ugroženost, te mogućnost intervencije bez upotrebe sile. Konkretno, nužno i da procijene da li će samo njihovo prisustvo, a pogotovo intervencija uticati eskalirajuće, a potom dovesti i do nepotrebne sile – sile koja je neophodna na kraju intervencije, ali je sama intervencija toliko nespretna da su policijski službenici svojim postupanjem isprovocirali napad koji je, u tom momentu, legitiman osnov za upotrebu sile. U takvim situacijama, iako bi odbijanje napada upotrebom sile možda i bilo opravdano, sama intervencija policijskih službenika ne bi bila.

Takođe, prilikom odbijanja napada kao legitiman osnov za upotrebu sile, posebno je naglasiti da policijski službenici moraju da vode računa da ne dođu u situaciju da oni budu napadnuti. Iako je u nemalom broju situacija to nemoguće ili je i suvislo to očekivati, činjenica je da nije zanemariv broj situacija u kojima policijski službenici svojim nastupom, bahatošću, načinom komunikacije, stavom, prezirom i na sličan nekorektan i neprofesionalan način uzrokuju napad koji im se čini legitimnim osnovom za upotrebu sile. Svakako da ni u ovom slučaju cjelokupna intervencija policije nije, u najmanju ruku, pravilna.

Prilikom pružanja otpora od strane lica, policijski službenici moraju da budu posebno oprezni u upotrebi sile, a pogotovo u odabiru sredstva sile. Po pravilu, uvijek moraju da pribjegu najblažem sredstvu sile, a to je fizička snaga. Čak, nije ni dopuštena svaka tehnika fizičke snage, već pritisci, poluge, zahvati, „ključevi“ i slične neinvazivne tehnike... Opravdanje za primjenu invazivnih tehnika, poput udaraca, gušenja i slično nije fizička konstitucija lica. Kada je u pitanju pasivan otpor, opravdanje za upotrebu fizičke snage, a pogotovo „blažih“ tehnika se čini nužnim. Izuzetak postoji samo ukoliko je nužna hitna reakcija policijskih službenika, a pomoć u vidu većeg broja lica (koji bi fizički „prenijeli“ lice sa npr., prostora gdje pruža pasivan otpor, kako bi se oslobodila saobraćajnica) ne bi se realizovala vrlo brzo, iako je zahtijevana ili planirana. Upotreba službene palice, radi savlađivanja otpora, pogotovo pasivnog, po pravilu, zahtijeva stroži kriterij procjene od uobičajenog o pitanju legitimnosti i opravdanosti upotrebe, dok se pravilnost, po pravilu, ne dovodi u pitanje.

Poseban aspekt upotrebe sile prilikom pružanja otpora postoji ukoliko se lice ne povinuje zakonito izdatom naređenju policijskog službenika da prestane sa

protivpravnim radnjama. U tom slučaju, jedan od mehanizama koji policijskom službeniku stoji na raspolaganju jeste i lišenje slobode lica, sa ili bez upotrebe sile. Iako u ovom slučaju nije sporan osnov lišenja slobode (usljed postojanja bojazni da će lice nastaviti sa vršenjem prekršaja – nepostupanje po zakonito izdatom naređenju), mada je činjenica da je lišenje slobode samo jedan od načina reagovanja na ovu situaciju, ali ne i jedini, a pogotovo nije obavezan, sporno može biti postojanje prekršaja. Naime, u ovom slučaju, da bi postojao prekršaj, mora da postoji situacija u kojoj policijski službenik, prema policijskim propisima, ima pravo da izda naređenje. Ukoliko ta situacija postoji, nužno je da je prije izdavanja naređenja policijski službenik dao upozorenje licu. Ukoliko je dao upozorenje, a potom i izdao naređenje u situaciji kada postoji osnov za to, nužno je da je naređenje pravilno izdato – povišenim glasom, kratko i javno direktno obraćanje licu, autoritativan stav, ambijentalno pozicioniranje, prijetnja posljedicom ili sankcijom, spremnost za realizaciju prijetnje... Ukoliko ne postoje ove situacije ili ne postoji prethodno dato upozorenje ili je naređenje nepravilno dato, ne može se govoriti o zakonito izdatom naređenju, usljed čega ne postoji ni ovaj prekršaj, bez obzira na to što se lice ne povinuje uputstvima, nalogima (jer se i ne radi o naređenjima, u formalnom smislu) policijskog službenika.

Policijski službenici mogu upotrijebiti silu i radi sprečavanja, odnosno onemogućavanja bjekstva lica. Međutim, ukoliko je lice lišeno slobode, policijski službenici trebaju da preduzmu sve radnje i mjere kako bi ga faktički onemogućili u bjekstvu, mimo sile. To konkretno znači da lice treba da vežu, i to sa rukama na leđima, treba da ga posjednu u takav položaj koji će u onemogućiti veliku slobodu kretanja, treba da se lice nalazi pod nadzorom drugog policijskog službenika, treba da se nalazi u (polu)zatvorenom prostoru... Razumljivo je da preduzimanje ovih mjera ne smije da ide na uštrb prava i sloboda koje ima lice lišeno slobode. Tek ukoliko se preduzmu ove preventivne radnje i mjere na onemogućavanju bjekstva lica, a lice posegne ili pokuša bjekstvo, može se upotrijebiti sila. U tom slučaju, može se upotrijebiti isključivo fizička snaga, s obzirom na to da nije dozvoljena upotreba službene palice prema licu koje je vezano.

